

СТАНОВИЩЕ

по конкурс за заемане на академичната длъжност *професор* в направление *Филология 2.1.*, научна специалност *Български език* за нуждите на Секцията за съвременен български език към Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, съгласно обявата в „Държавен вестник“ № 29 (12.04.2022) с кандидат: Руска Събева Станчева, доктор, доцент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН
Автор на становището: Диана Георгиева Благоева-Стефанова, доктор, професор в Секцията за българска лексикология и лексикография в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН

1. Обща характеристика на представените материали

Единствен кандидат в конкурса е доц. д-р Руска Станчева. Тя е автор (или съавтор) общо на 90 публикации, от които 4 монографии, 5 речника, 13 учебника по български език, серия студии и статии, преводи на научна литература и др. От тях за участие в конкурса са представени 41 научни публикации, от които 2 самостоятелни монографии, 9 студии и 30 статии (самостоятелни или в съавторство). От тези публикации 4 са в издания, реферирани в международните научни бази Scopus и Web of Science. В справката за цитиранията са посочени общо 38 цитирания, едно от които (рецензия за колективна монография с участието на кандидатката) е в чуждестранно издание. Тези цитирания показват, че изследванията на Р. Станчева са достатъчно добре познати на родната научна общественост, намират отзвук и сред чуждестранните българисти.

2. Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата

От самото начало на научната си дейност в Института за български език доц. Р. Станчева показва траен и последователен интерес към проблемите на съвременния български книжовен език (морфология и синтаксис), българското граматично наследство, историята, теорията и практиката на кодификаторската дейност в областта на българската граматика, езиковата култура и езиковата политика. Кандидатката има безспорни и значими научни приноси в посочените области.

Р. Станчева е ръководител на вътрешноинститутския проект *Нормативна граматика на българския език* (2016 – 2019; 2020 – 2023), на финансирания от ФНИ проект *Изследване на обществените нагласи и ценностните ориентации към българския книжовен език като фактор за кодификацията на нормите му* (2017 – 2019), който бе много високо оценен от научната общност у нас и бе посрещнат с голям интерес от българското общество, както и на започналия през настоящата година проект *БЕРОН (Български езикови ресурси онлайн)*, в рамките на който се предвижда осигуряване на свободен достъп до езикови ресурси, свързани с граматичните, правописните и др. норми на българския книжовен език. Участвала е в множество проекти на Секцията за съвременен български език, някои от които са разработвани в рамките на международното сътрудничество на БАН с чуждестранни научни институции. Има 22 участия в научни конференции у нас и в чужбина. Провежда научно ръководство на трима докторанти, единият от които успешно е защитил дисертация през 2020 г.

3. Аналитична преценка на основните научни и/или научно-приложни приноси на кандидата

Хабилитационният труд *Кодификаторската практика на първите български научни граматики*. Издателство на БАН „Проф. М. Дринов“, 2021, 147 с. (№ 1 в списъка), с който доц. Р. Станчева участва в конкурса, осветлява обстойно и задълбочено приложените в българските научни граматики от първата половина на 20. в. кодификаторски решения и заедно с 5 други публикации (№ 11, 22, 32, 35 и 37) представя съществен авторски принос на кандидатката в проучването на **българското граматично наследство**. Появата на 6 научни граматики в рамките на неголям отрязък от време (от 1936 до 1944 г.) Р. Станчева разглежда

в контекста на лингвистичната ситуация и на социокултурните условия у нас през този период и обяснява с две основни причини: засилването на проявите на символната функция на книжовния език и преориентирането на подхода в лингвистичните изследвания от диахрония към синхрония. Представените в публикациите наблюдения убедително показват, че в българската граматическа мисъл в разглеждания период се извършва преход от традиционните подходи, възхождащи към младограматизма, към по-актуалните за европейската лингвистика подходи на функционализма, което оказва влияние не само върху теоретичната интерпретация на граматичните явления, но и върху кодификаторските решения. Изтъкната е ролята на Ал. Теодоров-Балан за поставянето на книжовния език във фокуса на езиковедските дирения. Авторката доказва, че Балановата „Нова българска граматика“ (1940) е първият труд, в който е въведен системно-структурният подход в граматичните изследвания върху българския език.

Приноси в хабилитационния труд, както и в публикации № 11, 22, 35 са наблюденията на Р. Станчева върху **историята на кодификацията на книжовноезиковите норми** през първата половина на 20. век у нас. Авторката стига до важния извод, че през посочения период граматичните норми вече са в значителна степен установени и стабилизирани (най-вече по отношение на глаголните категории вид и време, в по-малка степен по отношение на именните граматични категории), а противоречията и непоследователностите при теоретичното описание на отделните граматични категории произтичат не от нормативна неустановеност, а от липсата на адекватна теоретична база. Важна е и подкрепената с убедителни доказателства констатация на авторката, че в разглеждания период векторът на взаимодействието между книжовния език и диалектните формации е с посока само от стандарта към диалектите, което говори за вече установено функционално превъзходство на книжовния език. Разглеждайки кодификаторската практика в научните граматики от първата половина на 20. в. (публикации № 1, 11, 35), Р. Станчева изтъква, че тя има нормоподдържаща функция, което е свидетелство, че през този период книжовният език е напълно развита и адекватно функционираща формация, водещо място в която имат процесите на интелектуализация.

Приносен характер има и изследването на индивидуалните и колективните езикови нагласи в междувоенния период (публикация № 22). Прилагайки метода на контент анализа, авторката установява три езикови нагласи (желание за участие, гордост и езикова лоялност) и прави извода, че те не влизат в противоречие помежду си, а взаимно се допълват и уравновесяват.

Друга серия от публикации на кандидатката (18 на брой) се отнасят към тематичния кръг **кодификация на книжовните норми в съвременния български език**. В монографията *Кодификацията в контекста на езиковите нагласи*. Издателство на БАН „Проф. М. Дринов“, 2021. 237 с. (№ 2 в списъка) и публикации № 3, 6, 10, 19, 24, 25 авторката изследва задълбочено корелациите между езиковите нагласи и кодификацията въз основа на теорията на книжовните езици. За първи път в нашето езикознание се прави теоретична интерпретация на тези корелации, при което те се разглеждат във връзка със символните функции на книжовния език. Направени са важни изводи относно факторите, които обуславят езиковите нагласи в съвременното българско общество; съдържанието на съвременната кодификация (окачествена като балансирана); подходите за промени в съдържанието и техническите характеристики на кодификацията в съвременните условия и др. Авторката установява, че днес носителите на езика са преобладаващо пуристично настроени и заемат умерено консервативна позиция по отношение на състоянието на кодификацията и внасянето на изменения в нея. Стига също до извода, че противопоставянето град – село не е релевантно за проявата на езиковите нагласи, като обяснява това с глобализационните процеси.

В публикации № 5 и 21 се разглежда особено актуалният въпрос за нагласите на съвременния българин относно спазването на книжовните норми при общуване в електронна среда. Изтъква се, че носителите на езика ясно осъзнават разграничението между

официалната и неофициалната писмена комуникация в интернет, както и задължителността на езиковите норми в условията на официална комуникация.

Приноси са също студии № 7, 8 и 9, в които въз основа на богат емпиричен материал за първи път е изследвано отношението между заявено мнение и езиково поведение при конкретни граматични норми и са направени важни изводи за актуалното състояние на тези норми.

В тематичния кръг **граматика на съвременния български книжовен език** са представени 14 разработки, като по-голямата част от тях са посветени на граматичното описание с нормативна насоченост. Публикации № 15, 23, 27 и 28 разглеждат въпросите на нормативната граматика в теоретичен план. Изяснява се същността на нормативната граматика като вид функционално граматично описание, насочено към подпомагане на избора на участниците в комуникацията в определена ситуация на общуване. Обосновава се необходимостта от самостоятелно и независимо описание на формата и значението на граматичните средства. Обстойно са разгледани типовете дублетност при граматичните форми и функциите на дублетността, свързани с книжовната писмена норма. Представя се типология на граматичните норми с отклонения в писмената книжовна практика.

В разработки № 16, 17, 18, 26 се разглеждат въпроси, свързани с езиковите техники синтактична конотация и синтактична акомодация и възможностите за тяхното използване при формалното описание на някои явления в българския синтаксис. Авторката има принос както в изясняването на съдържанието на понятието синтактична акомодация, така и в разработването на модел за описание на прости синтактични групи при създаването на нормативна граматика на българския език.

Публикации № 4, 14 и 20 са посветени на въпроси от областта на морфологията на съвременния български език. Приложен е формален подход за разработване на класификации на формообразователните типове при глаголите. Приносно е обосноваването на 2 типа класификации – хоризонтална (с отчитане на комбинаторика на стойностите на трите типа грамемите – praesens, aorist, imperfectum) и вертикална (с последователно отчитане на стойностите на имперфектната, аористната и презентната грамема).

4. Критични бележки и препоръки по представените трудове

Бих могла да препоръчам в бъдещата си научна работа доц. д-р Руска Станчева да представя по-активно резултатите от своите изследвания в публикации на чужди езици (в списъка с публикации за участие в конкурса има само една публикация на английски), за да се осигури по-широко запознаване на чуждестранните лингвисти с постиженията на съвременното българско езикознание.

5. Заключение

Въз основа на прегледа на документите по конкурса смятам, че изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Българската академия на науките, както и на Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ са спазени. Представените от кандидатката трудове и други материали напълно удовлетворяват, а в някои случаи значително надвишават минималните национални изисквания и изискванията на Института за български език за заемане на академичната длъжност „професор“.

Въз основа на направения преглед на научните приноси в публикациите по конкурса и на цялостната научна, научно-приложна и педагогическа дейност на кандидатката напълно убедено гласувам доц. д-р Руска Събева Станчева да бъде избрана на академичната длъжност „професор“ в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“.

27.07.2022 г.

Изготвил становището: .....
(Диана Благоева)